

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / SENTABR /
9-SON, I-QISM**

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, oktabr.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

SUN'IIY INTELLEKTGA ASOSLANGAN INSON RESURLARINI BOSHQARISHNING XODIMLAR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: SUN'IIY INTELLEKTGA ISHONCHNING VOSITACHILIK ROLI.....	30
Nazirjonova Marziaxon Xamidulla qizi	
DAVLAT XARIDI KONSEPSIYASI VA MAMLAKATDA XARIDLAR TARKIBINING TRANSFORMATSIYASI.....	36
Axmedjanov Sardorbek	
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RESURLAR SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	41
Aipova Iroda Ikramovna	
BUDJET XARAJATLARI SAMARADORLIGINI BOSHQARISH IQTISODIY RIVOJLANISH OMILI SIFATIDA (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	45
Normo'minov Sardorbek Normo'min o'g'li	
O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIKNING TARMOQ VA HUDUDIIY TARKIBIDAGI O'ZGARISHLAR.....	50
Xaitova Rushana O'ktamovna	
O'ZBEKISTONDA MOLIIYAVII XIZMATLAR BOZORINING HUDUDIIY RIVOJLANISHI VA UNING IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI.....	54
Ibragimova Saule Orinbaevna	
MINTAQAVIIY IQTISODIY RIVOJLANISHNI RAQAMLI MONITORING QILISH INDIKATORLARINI TANLASH VA VAZNLASHNING KO'P MEZONLI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	59
Qozaqova Munajat Sharifjanovna	
BOSHQARUV HISOBOTI SHAKLLARI, KO'RSATKICHLARI VA REGISTRARINI MODELLASHTIRISH.....	67
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna	
O'ZBEKISTON BANK SEKTORINING RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	71
Kanan Aliyev	
TIJORAT BANKLARIDA LIKVIDLIK SIYOSATINI OPTIMALLASHTIRISH: BASEL III DOIRASIDA RISKLARNI KAMAYTIRISH MEKANIZMI.....	77
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
BUDJET TASHKILOTLARI FAOLIYATI XUSUSIYATLARINING HISOB SIYOSATI MAZMUNIGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	84
Xabilov Djaxongir Hakimovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOLIQ ORGANLARIDA AGILE MENEJMENTNI JORIY ETISH TAYYORGARLIGINING TASHKILIIY, MADANIY VA BOSHQARUV KO'RSATKICHLARI TAHLILI.....	88
Sayfiyev Jasur Ravshanovich	
ПУТИ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ТУРИСТСКОГО ПРОДУКТА В УЗБЕКИСТАНЕ.....	97
Абдукадырова Халида Абдухамедовна	
Юлдашева Мухаббатхон Расулхоновна	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI KREDITLASH AMALIYOTIDA XORIJ TAJRIBASI.....	101
Xasanova Lola Mamasharifovna	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING RAQAMLI EKOTIZIM MODELINI TAKOMILLASHTIRISH.....	106
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	

BARQAROR IQTISODIY O'SISH OMILLARI: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA OCHIQ MA'LUMOTLAR TAHLILI	115
Yuldoshev Sherzod Yusup o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VILOYATLARI BO'YICHA AHOLI JON BOSHIGA SANOAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQARISH HAJMINI O'SISH SUR'ATLARINI TAHLILI.....	121
Madraximova G.R.	
Mansurova M.Y.	
FOYDA SOLIG'I BO'YICHA TUSHUMLARNI PROGNOZ QILISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH: MAVSUMIYLIK VA PROGNOZ XATOLARINING EMPIRIK TAHLILI.....	125
Zoxidov Shaxzod Shavkat o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA OSHIRISH MEXANIZMLARI	130
Djumaniyazov Ikram Karimbayevich	
ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ НА ФИНАНСОВУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	138
Убайдуллаева Мафтунахон Акмалхон кизи	
ОЦЕНКА РЕГИОНАЛЬНЫХ ДИСПРОПОРЦИЙ КАДРОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СИСТЕМЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА И НАПРАВЛЕНИЯ ИХ СОКРАЩЕНИЯ.....	143
Ходжаева Шахзодахон Дилшодхужаевна	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA HUDUDIY BOSHQARUVNING INSTITUTIONAL MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	150
G'affarov Husayn Aliyar o'g'li	
TURIZMNING BARQAROR RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH.....	157
Xolboyev Shaxriyor Abdullayevich	
TURIZM SOHASIDA AMALIY TA'LIM VA ISH BERUVCHILAR BILAN HAMKORLIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	163
Xo'jaqulov Bobur Rustam o'g'li	
RESURS TEJAMKOR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SANOAT KORXONALARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH	169
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
TA'LIM INFRATUZILMASI, XIZMAT KO'RSATISH SIFATI VA ULARNING RAQOBATBARDOSHLIKKA TA'SIRI TAHLILI	175
Zulxaynarov Samandar Ravshan o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MARKAZLASHTIRILGAN KAPITAL QO'YILMALAR HISOBIGA QURILISH OBYEKTLARINI MOLIALASHTIRISHNING ZAMONAVIY HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	181
Bozorov Bobur Haqberdiyevich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSION FAOLLIKNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: HUDUDIY MAKROIQTISODIY TAHLIL	188
Sagieva Moldir Orazbay qizi	
TEMIR YO'L KORXONALARI IQTISODIY BARQARORLIGINING TO'RT O'LCHOVLI KONSEPSIYASI.....	193
Usmonov Shermuhammad Xaydar o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA BOSHQARUV KONSALTINGI JAHON TAJRIBASI.....	200
Ermamatova Shohsanam Ermamat qizi	
O'ZBEKISTON G'AZNACHILIK TO'LOVLARIDA RISKLARNI SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA ANIQLASH IMKONIYATLARI	207
A. Kurbanov	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED TOOLS AND ENGLISH LANGUAGE PROFICIENCY AMONG UNIVERSITY STUDENTS IN UZBEKISTAN: A PRISMA-GUIDED SYSTEMATIC REVIEW	213
Guljakhon Ermatova	

TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI VA QIYMAT ZANJIRIGA YO'NALTIRILGAN TASHKILIIY-IQTISODIY MEXANIZMI.....	219
Abdurahmanova Feruza Nusratovna	
RESEARCH AND DEVELOPMENT OF COTTON CELLULOSE PRODUCTION TECHNOLOGY.....	225
Mirsaidova Komila	
Eganberdiev Elmurod	
Kholikova Sevara	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	230
Allamuratova Perida Maxsetbaevna	
АКТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ДЛЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ	236
Нурымбетов Тимур Узакбергенович	
OLIY TA'LIMNING RAQAMLI ARXITEKTURASI: IQTISODIY MODELLARDA BIG DATA VA SUN'IY INTELLEKT ALGORITMLARI	242
O'Imasxo'jayev Zoirxo'ja Abbos o'g'li	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA HUDUDIIY INVESTITSIIYA SIYOSATIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY TAHLILI.....	247
Sultanov Anvar Abdullaevich	
МАКРОПРУДЕНЦИАЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КРЕДИТНОГО РЫНКА	253
Жуматова Дилфуза Балтабаевна	
TIJORAT BANKLARIDA HISOB SIYOSATI VA UNI MHXS BILAN UYG'UNLASHTIRISH ZARURIYATI.....	258
Bayjanov Sarsengaliy Xalmuratovich	
BIZNES JARAYONLAR AUDITI OPERATSION AUDITNING ZAMONAVIY SHAKLI SIFATIDA	263
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI INTEGRAL INDEKS ASOSIDA BAHOLASH	272
Masharipova Sevara	
QURILISH SANOATI KORXONALARIDA EKOLOGIK BOSHQARUV SAMARADORLIGINI BAHOLASH USLUBLARI VA XORIJIY TAJRIBA	278
Azimov Feruz Akbarovich	
QURILISHDA SIFATNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI KOMPLEKS BAHOLASH USLUBIYOTI.....	283
Komilov Feruz Qilich o'g'li	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA INNOVATSION BOSHQARUV MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	289
Ubaydulloyeva Umida Otamurod qizi	
ISLAMIC FINANCE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN: A COMPARATIVE BENCHMARK STUDY WITH LESSONS FROM MALAYSIA.....	296
Komilova Gulbadanbegim	
BAXMAL TUMANINING TABIIY-GEOGRAFIK, IQTISODIY VA IJTIMOIIY SALOHIIYATI	302
Misirxonov Xabibxon Iskandar o'g'li	
THE GREEN ECONOMY IS THE MAIN GLOBAL TREND OF THE NEW DECADE.....	310
Abdullaev Muzaffar Abdujabbarovich	
Karieva Gulnora Abdullaevna	
Isroilova Yulduzxon Rasuljonovna	
O'ZBEKISTONDA TURIZMNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH TENDENSIYALARI: SAMARQAND VILOYATI TURIZM MAJMUASI MISOLIDA	315
Umirova Dilnoza Safarovna	
KADRLAR TANQISLIGI SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINI STRATEGIK BOSHQARISH.....	322
Tuxliyev Baxtiyor Maxmaziyayevich	

XUSUSIY KORXONALARDA BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH SAMARADORLIGIGA SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING TA'SIRI.....	328
Sobirova Munavvarxon Qaxramonjonovna	
ПОСЛЕУБОРОЧНЫЕ ПОТЕРИ ПЛОДОВ В УЗБЕКИСТАНЕ: КОЛИЧЕСТВЕННАЯ И ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА.....	336
Пак Тимур Анатольевич	
Муратов Абдулазиз Уктамович	
BANK TIZIMIDA TAVAKKALCHILIKNI BOSHQARISHNING XALQARO TAJRIBASI.....	344
Narmuradov Farrux Ziyadullayevich	
PEDAGOGIKA OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA SIRTQI TA'LIM JARAYONLARINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.....	348
Tashnazarov Rustam	
DAVLAT IJTIMOIIY SOHA MUASSASALARINING MOLIYAVIY RESURSLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	352
Hasanov To'liqin Axmatovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЛЬНОГО ПОДХОДА.....	358
Жуманов Азизбек Исакбой оглы	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK EKSPORTINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA BOZORLAR DINAMIKASI.....	365
Abduraxmonov Shuxrat Oybekovich	
ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN AKTIV REYESTRI: MOLIYAVIY VA BARQARORLIK AXBOROTINING BOG'LANGANLIGINI TA'MINLASH METODIKASI.....	371
Mardanov Muzaffar Xolboyevich	
TIBBIY XIZMAT KO'RSATISH JARAYONLARIGA OID XARAJATLAR TARKIBINING XUSUSIYATLARI.....	379
Shamsikulova Moxina Bonu Furkatovna	
BANK VA NOBANK MOLIYA INSTITUTLARINI BEVOSITA SOLIQQA TORTISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	384
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
TIJORAT BANKLARIDA XIZMATLAR SIFATINI YAXSHILASHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR.....	390
Isroilova Sitorabonu Qodirjon qizi	
ASSESSMENT OF MARKETING COMMUNICATIONS AND CUSTOMER RELATIONSHIP PRACTICES IN INSURANCE COMPANIES: CHANNEL RESPONSIVENESS, THE LIMIT OF CONTACT AND WHAT RECOVERY REPAIRS.....	396
Ibragimova Maftunakhon Shukhratjon kizi	
IQTISODIY SUDLARDA NIZOLARNI SUDGACHA HAL QILISHNING PROTSESSUAL-HUQUQIY MEXANIZMLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	
Ungarov Akram Botirqul o'g'li	
KICHIK BIZNESNI KREDITLASHDA KREDIT RISKLARINI BAHOLASH VA BOSHQARISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH.....	409
O'taganov Farrux Nurmamatovich	
"SANOAT MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISHNI HUDUDIIY RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA)".....	416
Samandarov Jaloliddin Melixurozovich	
OLIY O'QUV YURTLARIDA BYUDJETLASHTIRISH MASALALARI.....	423
B.Yu. Maxsudov	
I.G'. Isroilov	

TIJORAT BANKLARIDA PLASTIK KARTALAR ORQALI XIZMAT KO'RSATISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	429
Valiyev Doniyor Baxtiyor o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSIYALARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ULARNI TASNIFLASHNING METODOLOGIK ASOSLARI	436
Erdonov Muhammadamin Erdon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYA BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA XALQARO TAJRIBADAN FOYDALANISH	445
Rakhmatullaeva Muslima Khurshid qizi	
O'ZBEKISTON ENERGETIKA SEKTORIDAGI QAYTA TIKLANUVCHI MANBALAR ASOSIDAGI DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK SHARTNOMALARINING TARIF VA TUZILMAVIY TAHLILI	451
Jo'rayev Javohir To'lagan o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	458
Kulmatov Zafar Jumanazarovich	

QISHLOQ XO'JALIGI SUBYEKTLARINI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Kulmatov Zafar Jumanazarovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda qishloq xo'jaligi subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimining amaldagi holati, mavjud moliyalashtirish instrumentlari va ularning agrar ishlab chiqarish samaradorligiga ta'siri tadqiq etilgan. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining mavsumiyligi, tabiiy-iqlimiy xavflarga bog'liqligi, mahsulot narxlarining o'zgaruvchanligi hamda ayrim xo'jaliklarda garov ta'minotining yetarli emasligi moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar sifatida baholangan. Tadqiqotda rasmiy statistik ma'lumotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va agrar sohani moliyalashtirish amaliyoti asosida tizimli, statistik va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanilgan. Natijalar davlat tomonidan ajratilayotgan moliyaviy resurslar hajmining kengayib borayotganini, biroq moliyalashtirish samaradorligini oshirish uchun kredit, subsidiya, kafillik, sug'urta va raqamli monitoring mexanizmlarini yagona tizimga integratsiya qilish zarurligini ko'rsatdi. Muallif tomonidan qishloq xo'jaligi subyektlarini risk darajasi va pul oqimlariga asoslangan holda differensial moliyalashtirish modeli taklif etilgan.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, agrar sektor, kredit, subsidiya, kafillik, sug'urta, lizing, moliyaviy risk, raqamli monitoring.

Abstract. This article examines the current state of the financial support system for agricultural entities in Uzbekistan, the existing financing instruments, and their impact on the efficiency of agricultural production. The seasonality of agricultural production, dependence on natural and climatic risks, fluctuations in product prices, and insufficient collateral in certain farms are assessed as key factors affecting the efficiency of access to and use of financial resources. The study employs systematic, statistical, and comparative analysis methods based on official statistical data, regulatory and legal documents, and existing practices of financing the agricultural sector. The results indicate that the volume of financial resources allocated by the state is increasing; however, improving financing efficiency requires the integration of credit, subsidies, guarantees, insurance, and digital monitoring mechanisms into a unified system. The author proposes a differentiated financing model for agricultural entities based on their risk levels and cash flows.

Keywords: agriculture, financial support, agricultural sector, credit, subsidy, guarantee, insurance, leasing, financial risk, digital monitoring.

Аннотация. В данной статье исследовано современное состояние системы финансовой поддержки субъектов сельского хозяйства в Узбекистане, действующие инструменты финансирования и их влияние на эффективность аграрного производства. Сезонность сельскохозяйственного производства, зависимость от природно-климатических рисков, изменчивость цен на продукцию, а также недостаточность залогового обеспечения в отдельных хозяйствах рассматриваются в качестве основных факторов, влияющих на эффективность использования финансовых ресурсов. В исследовании использованы методы системного, статистического и сравнительного анализа на основе официальных статистических данных, нормативно-правовых документов и практики финансирования аграрного сектора. Результаты показывают увеличение объема финансовых ресурсов, выделяемых государством, однако для повышения эффективности финансирования необходима интеграция механизмов кредитования, субсидирования, предоставления гарантий, страхования и цифрового мониторинга в единую систему. Автором предложена модель дифференцированного финансирования субъектов сельского хозяйства с учётом уровня риска и денежных потоков.

Ключевые слова: сельское хозяйство, финансовая поддержка, аграрный сектор, кредит, субсидия, гарантия, страхование, лизинг, финансовый риск, цифровой мониторинг.

KIRISH

Qishloq xo'jaligi O'zbekiston iqtisodiyotining strategik ahamiyatga ega tarmoqlaridan biri bo'lib, mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, aholi bandligini oshirish, hududlar iqtisodiy faolligini kuchaytirish va eksport salohiyatini rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Shu sababli qishloq xo'jaligi subyektlarining yetarli va maqbul qiymatdagi moliyaviy resurslarga ega bo'lishi nafaqat alohida fermer yoki klasterning moliyaviy barqarorligi, balki butun agrar sektorning raqobatbardoshligini oshirish uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi sharoitda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini rivojlantirishda xo'jaliklarning o'z mablag'lari bilan bir qatorda qo'shimcha moliyaviy manbalardan samarali foydalanish muhim hisoblanadi. Zamonaviy texnika, sug'orish tizimlari, issiqxonalar, saqlash va qayta ishlash infratuzilmasi, energiya tejankor texnologiyalar hamda yuqori hosildor urug'liklarga investitsiya kiritish agrar ishlab chiqarishning texnologik va iqtisodiy imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

O'zbekiston qishloq xo'jaligining iqtisodiy ko'lami ham mazkur masalaning dolzarbligini tasdiqlaydi. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining umumiy hajmi 2020-yildagi 250,3 trln so'mdan 2024-yilda 439,9 trln so'mga yetgan. 2025-yil yanvar-dekabr oylarida esa qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulotlari va xizmatlarining umumiy hajmi 538,9 trln so'mni tashkil etgan.

Mazkur ko'rsatkichlar agrar ishlab chiqarish ko'lami izchil kengayib borayotganini hamda ushbu rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun moliyaviy resurslarga bo'lgan talabning ortib borayotganini ko'rsatadi.

Qishloq xo'jaligini moliyalashtirish o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ishlab chiqarish natijalariga tadbirkorning samarali boshqaruv qarorlari bilan bir qatorda ob-havo, suv ta'minoti, hosildorlik, mahsulot narxi va logistika xarajatlari kabi omillar ham ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli qishloq xo'jaligi subyektlarini moliyalashtirishda garov va kredit tarixi bilan bir qatorda ishlab chiqarish salohiyati, pul oqimi, mavsumiylik va boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlarni kompleks baholash moliyalashtirish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

2025-yilda paxtachilik va g'allachilikni moliyalashtirish, qishloq xo'jaligi texnikalari bilan ta'minlash hamda suv tejoychi texnologiyalarni joriy etishga jami 29 trln so'm yo'naltirilgani, sohaga 2,35 trln so'm subsidiya ajratilgani qayd etilgan. Bundan tashqari, o'z mablag'i hisobidan paxta yetishtirgan fermer va klasterlarga qo'shimcha rag'batlantirish mexanizmlari qo'llanilgan. Mazkur choralar agrar ishlab chiqaruvchilarning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

2026-yilda ham moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari izchil takomillashtirilmoqda. Xususan, bug'doy yetishtirish uchun olingan imtiyozli kreditni hosil yilining 1-avgustiga qadar to'liq qaytargan xo'jaliklarga kredit bo'yicha to'langan foizlarning 4 foiz punktini subsidiya sifatida qaytarish mexanizmi belgilangan. Ushbu mexanizm xo'jaliklarning moliyaviy intizomini rag'batlantirish va moliyaviy yukini maqbullashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi - qishloq xo'jaligi subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashning mavjud mexanizmlarini tahlil qilish, ularning samaradorligini oshiruvchi omillarni aniqlash hamda agrar ishlab chiqaruvchilar uchun risk va natijadorlikka asoslangan takomillashtirilgan moliyalashtirish mexanizmini ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qishloq xo'jaligini moliyalashtirish masalasi iqtisodiy adabiyotlarda kreditlash imkoniyatlari, moliyaviy inklyuziya, agrar risklarni samarali boshqarish, davlat subsidiyalari, sug'urta va investitsion moliyalashtirish nuqtayi nazaridan keng o'rganilgan.

Agrar sektorning o'ziga xosligi moliyaviy resurslardan foydalanish mexanizmlarini tarmoq xususiyatlariga mos ravishda tashkil etishni talab qiladi. Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish davri bilan pul tushumlari o'rtasida muayyan vaqt tafovuti mavjud. Masalan, ekin yetishtirish xarajatlari ishlab chiqarishning dastlabki bosqichlarida amalga oshiriladi, daromad esa mahsulot yig'ib olingan va sotilgandan keyin shakllanadi. Shu sababli kreditni qaytarish jadvalini xo'jalikning real pul oqimiga muvofiqlashtirish iqtisodiy jihatdan samarali loyihalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xalqaro amaliyotda qishloq xo'jaligi moliyasining muhim elementi sifatida risklarni diversifikatsiya qilishga alohida e'tibor qaratiladi. Bunda bank krediti qishloq xo'jaligi sug'urtasi, davlat kafilligi, foiz subsidiyasi va ishlab chiqarish natijalarini monitoring qilish bilan birgalikda qo'llanadi. Bunday kompleks yondashuv agrar ishlab chiqaruvchilarning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish va moliyalashtirish barqarorligini ta'minlashga ko'maklashadi.

O'zbekiston sharoitida ham moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimi bosqichma-bosqich diversifikatsiyalanmoqda. Kredit bilan bir qatorda subsidiyalar, texnika va suv tejoychi texnologiyalarni moliyalashtirish, kafillik va foiz xarajatlarini qoplash kabi mexanizmlarning joriy etilishi agrar moliya tizimining

imkoniyatlarini kengaytirmoqda. 2026-yilgi normativ o'zgarishlarda bug'doy yetishtiruvchilar uchun kredit foizlarining bir qismini qaytarish mexanizmining belgilanishi bunga misol bo'la oladi.

Mavjud yondashuvlar tahlili moliyaviy resurslar hajmini kengaytirish bilan bir qatorda, ajratilgan mablag'larning iqtisodiy natijadorligini baholash ham muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Muallif fikricha, ajratilgan mablag'larning qanday iqtisodiy natijaga aylanishini baholash moliyaviy qo'llab-quvvatlash samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi. Ya'ni 1 mlrd so'mlik kredit hisobiga yaratilgan qo'shimcha mahsulot, daromad, eksport tushumi yoki investitsiya hajmini aniqlash moliyalashtirish samaradorligining muhim mezonlaridan biri bo'lishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyati qishloq xo'jaligi subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashni alohida kredit yoki subsidiya mexanizmi sifatida emas, balki "moliyalashtirish - riskni qoplash - monitoring - natijani baholash" yagona sikli sifatida ko'rib chiqishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda qishloq xo'jaligi subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini baholash uchun statistik, tizimli, qiyosiy, dinamik va ekspert-analitik tahlil usullaridan foydalanildi. Statistik tahlil orqali qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining yillar va choraklar bo'yicha o'zgarishi o'rganildi. Qiyosiy tahlil yordamida turli moliyalashtirish instrumentlarining iqtisodiy vazifalari va qo'llash imkoniyatlari solishtirildi.

Tadqiqotning empirik bazasini O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining rasmiy statistik ma'lumotlari, davlat tomonidan qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlashga oid normativ-huquqiy hujjatlar va rasmiy davlat axborotlari tashkil etdi. 2026-yil 1-avgustda yangilangan SIAT ma'lumotlarida qishloq xo'jaligi mahsulotlarining choraklik hajmi 2025 va 2026-yillar kesimida keltirilgan.

Metodologik jihatdan qishloq xo'jaligi subyektlarining moliyaviy ehtiyojini kompleks baholash, ya'ni kredit olish qobiliyati bilan bir qatorda uning pul oqimi, risk darajasi, investitsion salohiyati, ishlab chiqarish sikli va kutilayotgan iqtisodiy samarasini birgalikda hisobga olish taklif etiladi. Mazkur yondashuv moliyalashtirish bo'yicha qarorlarning aniqligi va iqtisodiy samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqotda moliyaviy qo'llab-quvvatlash samaradorligi uchta darajada ko'rib chiqildi. Birinchi daraja - moliyaviy resurslarning mavjudligi; ikkinchi daraja - ushbu resurslardan foydalanish samaradorligi; uchinchi daraja esa moliyalashtirish natijasida yaratilgan iqtisodiy qo'shimcha qiymatdir. Ushbu yondashuv moliyaviy qo'llab-quvvatlashning nafaqat ajratilgan mablag'lar hajmini, balki uning real iqtisodiy natijalarini ham kompleks baholash imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining rivojlanish tendensiyalari. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining o'sishi agrar subyektlarning iqtisodiy faolligi kengayib borayotganini ko'rsatadi va ularning moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini oshiradi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmining dinamikasi¹

Yil	Mahsulotlar hajmi, mlrd so'm	Oldingi yilga nisbatan o'sish, %
2020	250 250,6	-
2021	303 415,5	121,2
2022	345 191,7	113,8
2023	405 418,0	117,4
2024	439 948,0	108,5

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, 2020–2024-yillarda qishloq xo'jaligi mahsulotlarining nominal qiymati 250,3 trln so'mdan 439,9 trln so'mga oshgan. Bu qariyb 1,76 barobar o'sishni anglatadi.

Mazkur o'sish qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy ko'lami izchil kengayib borayotganini ko'rsatadi. Ishlab chiqarish hajmining ortib borishi bilan bir qatorda, xo'jaliklarning moliyaviy barqarorligini yanada mustahkamlash, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va ishlab chiqarish natijadorligini oshirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar shakllanmoqda.

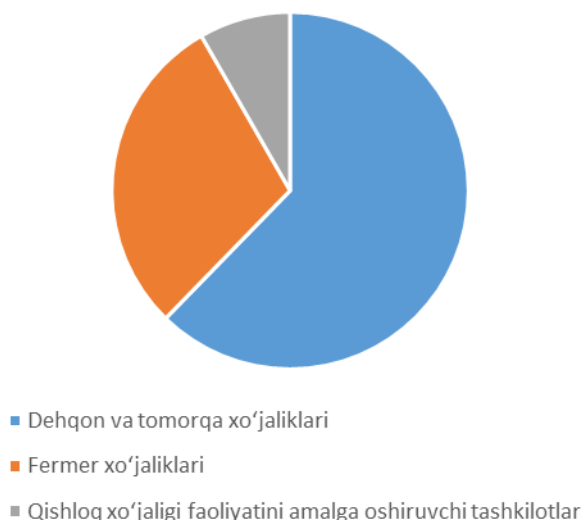
¹ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida tayyorlandi.

Qishloq xo'jaligida moliyalashtirishning mavsumiy xususiyati. Agrar ishlab chiqarishning o'ziga xos xususiyatlaridan biri uning mavsumiyligidir. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish hajmining yil davomida bosqichma-bosqich ortib borishini ko'rsatadi. 2025-yilning I choragida qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi 49,1 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, II chorakda 186,8 trln so'mga, III chorakda 352,7 trln so'mga va IV chorakda 508,7 trln so'mga yetgan. 2026-yilning I choragida 58,5 trln so'm, II choragida esa 250,8 trln so'm qayd etilgan.

Mazkur dinamika agrar ishlab chiqarishning mavsumiy xususiyatlarini hisobga olgan holda moliyaviy resurslarni o'z vaqtida va samarali yo'naltirish, moliyalashtirish muddatlarini ishlab chiqarish sikliga moslashtirish hamda xo'jaliklarning barqaror rivojlanishini qo'llab-quvvatlash muhimligini ko'rsatadi.

2025-yilda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishining xo'jalik toifalari bo'yicha taqsimlanishi

1-diagramma. 2025-yilda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishining xo'jalik toifalari bo'yicha taqsimlanishi²

Diagramma qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida asosiy ulush dehqon va tomorqa xo'jaliklariga to'g'ri kelishini ko'rsatadi. Muallif fikricha, moliyaviy qo'llab-quvvatlash siyosatida aynan ushbu subyektlarning kredit, sug'urta, subsidiya va kafolat mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlarini yanada kengaytirish muhim ahamiyatga ega.

Davlat moliyaviy qo'llab-quvvatlashining kengayishi. So'nggi yillarda agrar sohaga yo'naltirilayotgan davlat moliyaviy resurslarining tarkibi kengayib bormoqda. 2025-yilda paxtachilik va g'allachilikni moliyalashtirish, qishloq xo'jaligi texnikalarini xarid qilish va suv tejovchi texnologiyalarni joriy etishga jami 29 trln so'm yo'naltirilgan. Shu davrda sohaga 2,35 trln so'm subsidiya ajratilgan.

Mazkur ko'rsatkichlar davlat tomonidan agrar sektorni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari kreditlash bilan bir qatorda boshqa moliyaviy vositalar hisobiga ham izchil kengayib borayotganini ko'rsatadi.

Ayniqsa, o'z mablag'i hisobidan paxta yetishtirgan xo'jaliklarga paxta qiymatining 10 foizi miqdorida subsidiya berilishi natijasida 3430 fermer va klaster tomonidan 151 ming gektar maydonda o'z mablag'i hisobidan paxta yetishtirilgani va 1,9 trln so'm resurs tejalgan. Shuningdek, paxta yetishtirish uchun olingan kreditlarni muddatidan oldin qaytargan 9002 ta fermer tomonidan 2,5 trln so'mlik imtiyozli kredit qaytarilgani qayd etilgan. Ushbu natijalar moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlarining agrar subyektlarning iqtisodiy faolligi va moliyaviy intizomini qo'llab-quvvatlashdagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari:

Tadqiqot natijalari agrar moliyalashtirish tizimini yanada takomillashtirish uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi.

Garov ta'minoti imkoniyatlarini kengaytirish. Kichik va o'rta qishloq xo'jaligi subyektlarining moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini yanada kengaytirishda muqobil garov vositalari va kafillik mexanizmlarini

² O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida tayyorlandi.

rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Bu iqtisodiy jihatdan istiqbolli loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlarini oshirishga xizmat qiladi.

Mavsumiy pul oqimini hisobga olish. Agrar ishlab chiqarishda xarajatlar hosilni realizatsiya qilishdan oldin shakllanadi. Shu sababli kreditni qaytarish muddatlarini xo'jaliklarning real pul oqimi va ishlab chiqarish sikliga muvofiqlashtirish ularning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tabiiy-iqlimiy risklarni samarali boshqarish. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida tabiiy-iqlimiy omillarni hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Qishloq xo'jaligi sug'urtasi, kafillik va boshqa risklarni boshqarish vositalarini rivojlantirish xo'jaliklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash hamda kredit majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Narx risklarini boshqarish. Mahsulot narxlarining o'zgaruvchanligini hisobga olgan holda daromadlarni rejalashtirish va moliyaviy prognozlash mexanizmlarini takomillashtirish muhimdir. Kredit riskini moliyaviy hisobotlar bilan bir qatorda bozor kon'yunkturasi, mahsulot narxlarini dinamikasi va xo'jalikning kutilayotgan pul oqimlari asosida kompleks baholash moliyalashtirish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish. Qishloq xo'jaligi subyektlarining kredit mablag'larini investitsion va aylanma mablag'lar o'rtasida optimal taqsimlash, pul oqimini rejalashtirish hamda risklarni samarali boshqarish bo'yicha bilim va ko'nikmalarini yanada rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Mazkur yo'nalish xo'jaliklarning moliyaviy boshqaruv salohiyatini mustahkamlash va moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi (2-jadval).

2-jadval. Qishloq xo'jaligi subyektlarini differensial moliyalashtirish modeli³

Guruh	Moliyaviy holat	Tavsiya etiladigan mexanizm
I	Barqaror va past riskli	Tijorat krediti, lizing
II	Barqaror, investitsiya ehtiyoji yuqori	Imtiyozli kredit + subsidiya
III	O'rtacha/yuqori riskli	Kafillik + sug'urta + imtiyozli kredit
IV	Moliyaviy qiyinchilikdagi	Restrukturizatsiya + individual monitoring

Bunday yondashuvning asosiy afzalligi - davlat tomonidan beriladigan moliyaviy yordamni xo'jaliklarning ehtiyoji va risk darajasini hisobga olgan holda maqsadli yo'naltirish imkoniyatini kengaytirishidir.

Masalan, moliyaviy jihatdan barqaror va yuqori pul oqimiga ega xo'jaliklarni moliyalashtirishda bozor mexanizmlaridan samarali foydalanish mumkin. Investitsion salohiyati va yuqori rentabellikka ega loyihalarni qo'llab-quvvatlashda esa davlat kafilligi yoki foiz subsidiyasi kabi vositalardan foydalanish ularning moliyaviy imkoniyatlarini yanada kengaytirishga xizmat qiladi.

Kredit, subsidiya va sug'urtani integratsiyalash

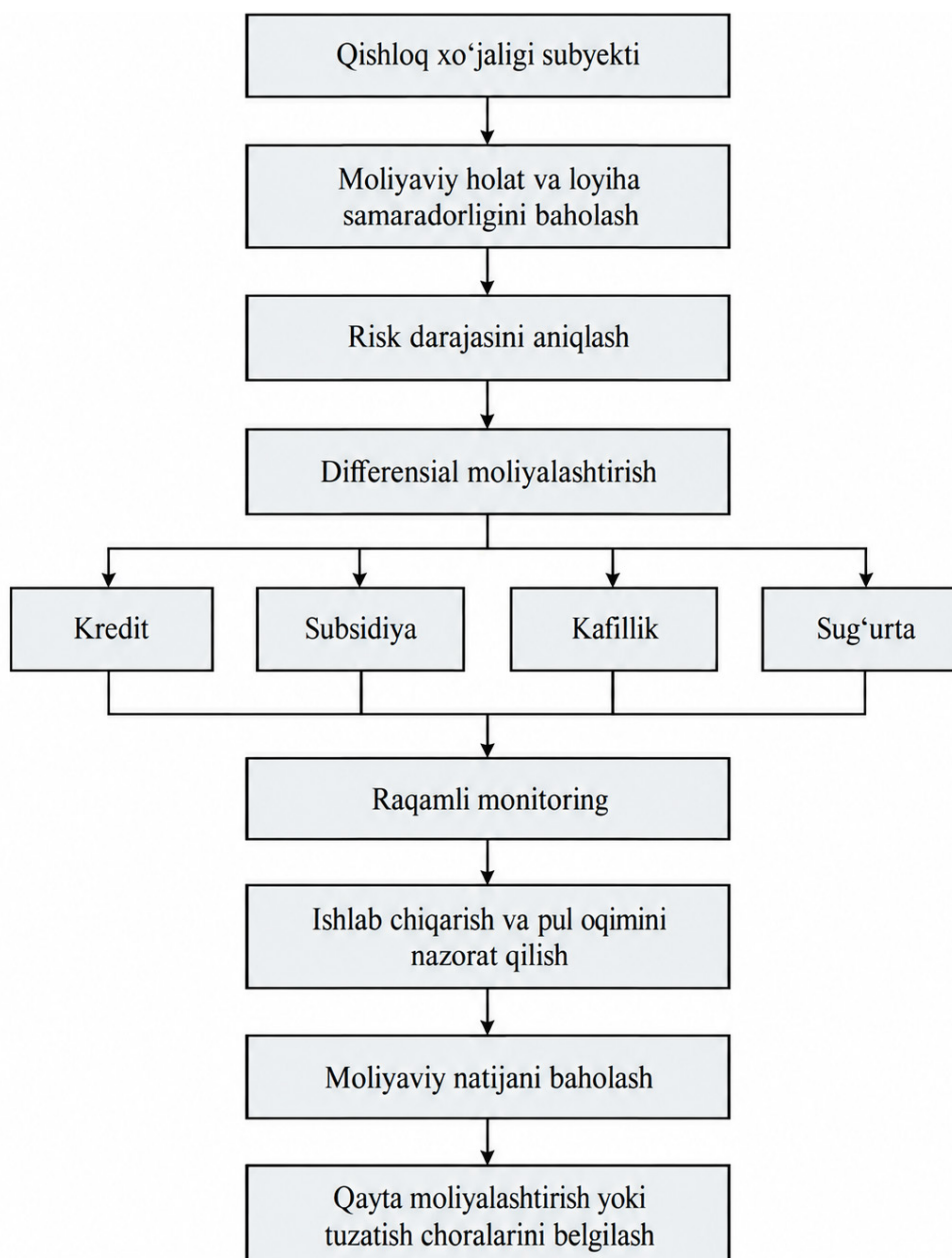
Qishloq xo'jaligida moliyaviy qo'llab-quvvatlash samaradorligini oshirishda turli moliyaviy instrumentlarni o'zaro uyg'un holda qo'llash muhim ahamiyatga ega. Kredit fermerlarni ishlab chiqarish uchun zarur moliyaviy resurslar bilan ta'minlasa, sug'urta ishlab chiqarish bilan bog'liq risklarni boshqarishga xizmat qiladi. Subsidiya esa moliyalashtirish xarajatlarini maqbullashtirish va xo'jaliklarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirishga ko'maklashadi.

Shu sababli kredit, subsidiya va sug'urta vositalarini yagona mexanizm asosida integratsiyalash agrar subyektlarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi.

Raqamli monitoringning moliyalashtirish samaradorligidagi o'рни. Qishloq xo'jaligi subyektlarini moliyalashtirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish kredit risklarini samarali boshqarish va moliyalashtirish natijadorligini oshirishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi.

Raqamli monitoring orqali xo'jalikning: ekin maydoni, ekin turi, hosildorlik prognozi, suvdan foydalanish darajasi, mahsulot realizatsiyasi, bank hisobvaraqlaridagi pul oqimi, kredit to'lovlari, sug'urta holati kabi ko'rsatkichlarini muntazam kuzatish mumkin.

3 Muallif ishlanmasi.

1-rasm. Qishloq xo'jaligi subyektlarini kompleks moliyaviy qo'llab-quvvatlash modeli⁴

Ushbu modelning asosiy afzalligi moliyaviy qo'llab-quvvatlash jarayonini kredit ajratish bosqichidan boshlab uning butun hayotiy sikli davomida izchil monitoring qilish imkonini berishidir.

Bunda kredit ajratilgandan keyingi jarayonlarni real vaqtga yaqin monitoring qilish, mavjud ko'rsatkichlarni muntazam baholab borish hamda zarur hollarda o'z vaqtida tegishli choralarini belgilash imkoniyati yaratiladi. Bu esa moliyalashtirish jarayonining shaffofligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Davlat tomonidan ajratilgan moliyaviy resurslarning samaradorligini baholash uchun quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanish taklif etiladi:

1. Bir so'm kredit hisobiga qo'shimcha mahsulot hajmi. Bu ko'rsatkich kreditning ishlab chiqarish natijasiga ta'sirini baholaydi.

2. Subsidiyaning investitsiya multiplikatori. Bir so'mlik subsidiya hisobiga qancha investitsiya jalb qilinganini ko'rsatadi.

3. Kreditni o'z vaqtida qaytarish koeffitsienti. Moliyalashtirilgan subyektlarning moliyaviy intizomini baholaydi.

4 Muallif ishlanmasi.

4. Moliyalashtirishdan keyingi rentabellik o'zgarishi. Kredit yoki subsidiya olingandan keyin xo'jalik rentabelligining dinamikasini ko'rsatadi.

5. Davlat qo'llab-quvvatlashining qo'shimcha iqtisodiy samarasi. Yaratilgan qo'shimcha mahsulot, ish o'rni yoki eksport tushumini ajratilgan davlat mablag'lari bilan taqqoslash imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, qishloq xo'jaligi subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirishning quyidagi asosiy yo'nalishlari taklif etiladi.

Birinchidan, kreditlarning qaytarilish jadvalini qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish va sotish davriga moslashtirish maqsadga muvofiq. Bu xo'jaliklarning mavsumiy pul oqimlarini samarali boshqarish va moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, subsidiyalarni natijadorlikka asoslangan mexanizmlar bilan yanada takomillashtirish maqsadga muvofiq. Bunda subsidiya oluvchi xo'jalikning ishlab chiqarish, energiya va suv samaradorligi, investitsiya hajmi yoki eksport natijasi hisobga olinishi mumkin.

Uchinchidan, iqtisodiy samaradorligi yuqori va istiqbolli loyihalarni qo'llab-quvvatlashda davlat kafilligi hamda kafillik fondlari imkoniyatlarini kengaytirish maqsadga muvofiq. Bu qishloq xo'jaligi subyektlarining moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini yanada oshiradi.

To'rtinchidan, qishloq xo'jaligi sug'urtasini kreditlash mexanizmlari bilan uzviy bog'lash maqsadga muvofiq. Kredit ajratishda tegishli risklarni sug'urta qilish mexanizmlaridan foydalanish bank va xo'jaliklar uchun moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin.

Beshinchidan, kredit, subsidiya, kafillik va sug'urta bo'yicha ma'lumotlarni yagona raqamli platformada birlashtirish moliyaviy qo'llab-quvvatlash jarayonlarining tezkorligi, shaffofligi va samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Oltinchidan, moliyalashtirish samaradorligini baholashda ajratilgan mablag' miqdori bilan bir qatorda, uning natijasida yaratilgan iqtisodiy qiymatni ham asosiy mezonlardan biri sifatida qo'llash maqsadga muvofiq.

Yettinchidan, qishloq xo'jaligi subyektlari uchun moliyaviy savodxonlik va biznes-rejalashtirish bo'yicha amaliy maslahat xizmatlarini yanada kengaytirish maqsadga muvofiq. Bu kredit va boshqa moliyaviy resurslardan samarali foydalanish, pul oqimlarini oqilona rejalashtirish hamda xo'jaliklarning moliyaviy boshqaruv salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda qishloq xo'jaligi subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimi so'nggi yillarda izchil kengayib borayotganini ko'rsatdi. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy hajmi ortib borayotgani, davlat tomonidan kredit va subsidiya mexanizmlarining kengaytirilayotgani hamda 2026-yilda ayrim kreditlarni o'z vaqtida qaytarishni rag'batlantiruvchi yangi mexanizmlarning joriy etilishi agrar moliya tizimining izchil rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash samaradorligini yanada kengroq baholashda ajratilgan mablag'lar hajmi bilan bir qatorda, ular asosida erishilgan iqtisodiy natijalarni ham hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Moliyalashtirish samarasi ishlab chiqarish hajmi, daromad, rentabellik, investitsiya faolligi, kreditni o'z vaqtida qaytarish va risklarni samarali boshqarish kabi ko'rsatkichlar orqali kompleks baholanishi mumkin.

Muallifning asosiy ilmiy xulosasi shundan iboratki, O'zbekistonda qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini natijaga yo'naltirilgan moliyalashtirish tamoyillari asosida yanada rivojlantirish maqsadga muvofiq. Bunda kredit, subsidiya, kafillik, sug'urta va raqamli monitoringning o'zaro integratsiyasi yagona va samarali moliyaviy mexanizmi shakllantirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, qishloq xo'jaligining mavsumiy xususiyatlarini hisobga olgan holda kreditlarning qaytarilish jadvalini xo'jaliklarning real pul oqimlariga moslashtirish, risk darajasiga qarab differensial kreditlashni rivojlantirish va raqamli monitoring imkoniyatlaridan keng foydalanish muhim hisoblanadi.

Shuningdek, davlat mablag'laridan foydalanish samaradorligini baholashda ajratilgan moliyaviy resurslar hajmi bilan bir qatorda, ushbu mablag'lar hisobiga yaratilgan qo'shimcha iqtisodiy qiymat ham ustuvor mezonlardan biri bo'lishi maqsadga muvofiq. Mazkur yondashuv davlat moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish, qishloq xo'jaligi subyektlarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va agrar sektorning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *O'zbekiston Respublikasida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi: 2025-yil yanvar-dekabr oylaridagi dastlabki ma'lumotlar* [Elektron resurs]. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, 2025.

2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *Qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi (yillik)* // SIAT statistik ma'lumotlar bazasi [Elektron resurs]. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi.

3. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *Qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi (choraklik)* // SIAT statistik ma'lumotlar bazasi [Elektron resurs]. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi.

4. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *Fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi* // SIAT statistik ma'lumotlar bazasi [Elektron resurs]. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. *Qishloq xo'jaligini moliyalashtirish va agrar sohani subsidiyalash bo'yicha rasmiy ma'lumotlar* [Elektron resurs]. – 2025-yil 9-dekabr.

6. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. *Paxta va bug'doy yetishtiruvchi qishloq xo'jaligi subyektlarini qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida* [Elektron resurs]. – 2026-yil 10-iyun.

7. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. *Agrar va oziq-ovqat sohasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar* [Elektron resurs].

8. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. *Qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash va subsidiyalash bo'yicha materiallar* [Elektron resurs]. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi.

9. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. *Agrar sohani moliyaviy qo'llab-quvvatlash dasturlari bo'yicha materiallar* [Elektron resurs]. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi.

10. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Bank tizimi va qishloq xo'jaligini kreditlash bo'yicha statistik ma'lumotlar* [Elektron resurs]. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 10/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>